

Solnčno mrknjenje 17. maja je bilo vidljivo v Evropi, nekterih krajih severne Afrike, Amerike in Azije; pričelo se je na zemlji sploh ob 3. u. 47. m. popoldne srednjega časa za Ljubljano, nekterih 125 milj daleč od otokov Sandwich (izgovarjaj Senduič) proti severo-juterni strani *); in končalo se je ob 8. u. 12 m. s. c. z. Lj. zvečer kakih 37 milj daleč od Pariza **) proti južno-zahodni strani. Celotno mrknjenje to ni bilo; največjo obširnost je doseglo blizo reke „Lena“ in blizo primorja severnega morja ***), kjer je bilo pokritih $11\frac{7}{10}$ pavcev solna (ob 5. u. 59. m. s. c. z. Lj.). V Draždanah je pokritih bilo $4\frac{5}{8}$, v Berlinu $4\frac{2}{3}$, v Petrogradu $7\frac{1}{2}$, v Kraljevcu 6, v Parizu 3 in na Dunaji $4\frac{1}{2}$ (v Ljubljani skoraj 4) pavcev. (Začetek za Lj.: ob 6. u. 36 m. zvečer, solnce je zašlo zakrito).

Lunino mrknjenje bo 1. in 2. junija vidljivo v Evropi, Afriki, deloma v Azii in Ameriki. Zvečer ob 10. u. 27 m. s. c. z. Lj. se začne, in končuje 2. junija zjutraj ob 1. u. 48. m. s. c. z. Lj. Celotno mrknjenje trpi od 11. u. 34. do 12. u. 40. m. tistega časa.

Podučne stvari.

Pogovori pod lipo.

Soseskine kase na kmetih.

Janez. Zopet druga nesreča žuga naši vasi. Kovalu je te dni čvetero krav za kugo poginilo.

Miha. Bog nas obvari še te nesreče! Vsi smo be-rači potem.

Jaka. Brez živine ni moči gospodariti. Al odkod dnarja dobiti? Grabež ga sicer posodi —

Juri. Se vé da ga posodi, če mu od goldinarja 2 krajcarja na teden obresti (činža) plačaš ali pa mu zato 3 dni tlako delaš, ker ima zemlje veliko.

Miha. Večkrat sem si mislil: nikar naj ne plačajmo odrtniku. Tožiti nas ne more. Vesel naj bo, da ga mi ne tožimo.

Janez. Kdo pa Ti bo drugo pot posodil, če zopet dnarja potrebuješ? Pol vasi bi bilo pred dvema letoma lakote (glada) konec vzelo, ko je bila letina tako slaba, ako bi nam ne bil Grabež posodil za seme in kruh, se vé, da nas je strašno stisnil, pa kaj smo hotli! Še davkov bi ne bili mogli plačati brez njega.

Miha. Veliko naših sosedov mu je še dolžnih in marsikak kos zemlje mu je zastavljene, ki mu ga dolžniki zastonj obdeljujejo. In vendar nam bo mogel spet on iz zadrege pomagati, kadar bomo cerkev zidali. Božja veža je prvo in najpotrebniše poslopje v soseski; brez nje ne moremo več biti. Delali bomo že; al dnarja nam je treba za kamnje, opeko (cegel), les, apno itd., pa tudi rokodelce moramo plačati.

Jakob. Vse to je res. Al Bog ne daj, da ti hiša in hlev pogori! sicer se še naših otrok otroci ne bojo izkopali iz dolgov.

Juri. Nekdaj je bilo vendar dosti bolje, ko smo še tlako in desetino imeli. Grajščina nam je dala žita, lesa in marsikaj družega, pa tudi dnarja, če je treba bilo, ker smo bili njeni podložni in smo ji tlako delali. Zdaj pa moramo Grabežu tlačari biti ali pa mu delati, da odrtniku plačamo obresti.

Miha. Sam Bog nas obrani tlake! Ljubše mi je vendar še, da me Grabež odera pri posojilu, kakor da sem tlačan grajščini. Tega pa že ne! Slaba letina, povodinj, goveja kuga, ogenj, ni vsaki dan, — tlaka pa je bila leto za letom gotova.

Janez. To je res; al nesreča ostane vsikdar nesreča, če tudi manja.

Solmašter. Možje! Dovolite tudi meni besedo. Lepo ste začeli svoj pogovor, še skor bolje kakor v marsikterem deželnem ali državnem zboru; ostanimo pri tem lepem redu; pustimo, kar je bilo in ni več, pa pogovorimo se raje: kako bi se dalo pridnim in poštenim gospodarjem pomagati, kadar so v dnarni stiski, da ne pridejo odrtnikom v roke, o katerih so že ranjki naš fajmošter Vertovec peli:

Ovna postrize, pomolze, odère do belih kostí,
Muzek poliže, — posrka do zadnjega kančeka krí.

Jakob. Da! ostanimo pri svoji reči! Kaj tedaj, gospod šolmašter, Vi mislite o tem, kako bi si mógli pomagati?

Solmašter. Povejte mi, oče Jaka, najpoprej: koliko ste nekdam tlake delali grajščini?

Jaka. Zemljak (cel gruntar) po tri, polovičar (pol-gruntar) po dva, masličar (četrtruntar) po en dan vsaki teden; kajzarji in gostači dvanajst dni leto in dan.

Solmašter. Rekli ste že, da vas je grajščina podpirala, ker ste ji tlako delali. Kaj, ko bi zdaj, namesti da Grabežu tlako delate, jo sami sebi delali, da si tako sami sebi pomagata?

Janez. Kako nek gospod šolmašter, mislite to? Meni vaša beseda ni dosti jasna.

Solmašter. Naj Vam razložim bolj natanko. Tako-le mislim: Vsak sosesčan lahko 12 dni leto in dan dela. Kaj, ko bi se iz te dnine ali tega zaslužka (tabrha) naredila soseskina ali občinska kasa, iz ktere bi potem vi sosedje, kader dnarja potrebujete, kaj na pósito dobili proti temu, da v malih obrokih ali brištih dolg poplačujete in za obresti (činž) od vsakega goldinarja le pol novega krajcarja na mesec dni plačate? Naša vas šteje 200 sosesčanov, to stori 2400 delavnih dni leto in dan; ako se dnina (zaslužek na dan) šteje le za 30 krajc., bi soseskina kasa že prvo leto imela 720 gold. V malo letih ste rešeni vseh odrtnikov. (Vsi sosedje debelo gledajo učenika, pa nekako veselje jim igra v očéh.) Al možje, opravilo me kliče drugam; v nedeljo se spet snidemo tukaj, pa bomo govorili naprej. Z Bogom!

Sosedje. Hencajte! ni nam neumnega kvasil. Bomo vidili, kaj bo nadalje povedal. (Dal. prih.)

Slovstvo jugoslavenko.

Uspomena na Sloveniju. Spisao Anton Kos, pravnik kr. akademije u Zagrebu. — Pod tem naslovom je ravnokar na svetlo prišla brošurica, v kateri rodoljubni, čitateljem našega lista dobro znani pisatelj popisuje marsiktero dogodbo, ki jo je lansko leto potovaje po slovenskem Štajerji in Kranjskem doživel. Vidi se iz cele knjižice, da Slovana z dušo in telesom zanima posebno le to, kar se tiče narodnega življeja; vtiske svojega srca popisuje z živo besedo, ki je resna ali šaljiva, kakor nanaša situacija, ktero popisuje. Svesti smo si, da zanimive knjižice noben čitatelj ne bo brez zadovoljnosti z rok položil. Cena ji je le 25 kr. nov. dn. —g—

Nov časnik.

Na Dunaji je mesca aprila začel izhajati nemšk časnik, kteremu je naloga v prosti besedi, prav po domače (populär) pisati take reči, ktere pospešujejo omiko in blagor ljudstva. Ta časnik izhaja v zvezkih 1. in 16. dan vsakega mesca in se imenuje: „Für Stadt und Land. Gewidmet der Bildung und Wohlfahrt des Volkes. Populäres politisches Journal, re-

*) $231\frac{1}{2}^{\circ}$ vzhodnje daljave od otoka Ferro in 33° severne širokosti.

**) $19\frac{1}{2}^{\circ}$ dalj. in $47\frac{1}{4}^{\circ}$ s. šir.

***) $144\frac{1}{3}^{\circ}$ v. dalj. in $69\frac{1}{3}^{\circ}$ s. šir.

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

(Dalje.)

VII. Zakrivanje zvezd po luni.

§. 50. Luna zakrije včasih planete („premikavne zvezde“) pa veliko večkrat še (nepremične) zvezde (Fixsterne) in včasih celó repate zvezde. Zvezde zakriva luna pač pogostoma, pa zvezdoznanci opazujejo navadno le tiste zvezde, ktere še moremo viditi s prostim očesom (Argelander v Bonn-u šteje 5672 zvezd, za prav ojstro oko vidljivih). — Na vsaki kraj pride 120 zakrivanj v enem letu.

Sosebno dobro moremo opazovati njih zakritje po tannem delu lune, to je, blizo „krajcev“. Zvezde zginejo in prihajajo v enem hipu; to saj veljá za občno pravilo. Če so nekteri zvezdoznanci včasih našli, da „zastanejo“ (kleben) nekaj časa na luninem robu, so vselej temu vzrok: premembe zemljiškega ozračja. Sosebno zanimivo je zakrivanje „gostosevcev“ (Pleiaden), štirih lun Jupiterjevih in lun Saturnovih s svojim okroglejem vred. Daljnogledi srednje velikosti, ki pa morajo kazati dobro omejene, natančne podobe, so najboljši za tako opazovanje.

VIII. Upljiv lunini gledé zemlje.

§. 51. Najbolj zdatno priča se upljiv lune na zemljo v prikaznih, ktere nam kaže morje. Menim namreč

odtok in pritok morja (Ebbe und Fluth).

Pod tem imenom zapopadamo padanje in vstajanje morja, ki se ponavlja vsakih 24 ur. — Opazujmo, postavimo, morje ravno takrat, kader je v pritoku, pa vidili bomo, da od začetka ni nobene premembe viditi; kmali potem pa sčasoma voda odhaja (odtok) in to sicer prve 3 ure hitreje, potlej pa zopet počasneje, dokler nastane v 6¼ urah popolnoma odtok. Tako vidimo zdaj veliko zemljišča, poprej pokritega po vodi, zdaj brez vode. Nekoliko minut trpi ta najnižji stan vode, in potem prične najprvo počasno, potlej pa vedno hitreje stopanje morja (pritok), ki dospè do največe hitrosti po minulih 3 urah, potem pa vedno bolj zastaja, dokler pride voda v zopet 6¼ urah v najvišji stan. — Zeló različna pa sta viši in nižji stan po okolišinah časa in kraja. Morja, ki segajo močno v srče dežel, kot, postavimo, vzhodno in črno morje itd. nimajo ne odtoka ne pritoka, še manj po tem takem kaspiško (hlavinsko) morje, ktero je tako rekoč le jezero. V medzemeljskem morji se sicer vidita prihod in odhod, pa le malo.

§. 52. Čas visokega pritoka do naslednjega šteje 12 u. 25 m., toraj ste 2 take dôbi za skoraj 50 m. dalje od enega dneva, toraj nastaneta odtok in pritok vsaki prihodnji dan za 50 m. pozneje kot poprejšni dan, tako, da potem imata čez 14 dni ob ravno tisti uri začetek.

Že Kepler je dokazal, da nastaneta odtok in pritok po navleku (Anziehung) lune; natančneje v tem nas je podučil Isaak Newton l. 1687. Zadnjič nam je Francoz Laplace leta 1765 tako-le razjasnil to: Kakor nateguje zemlja luno, tako nateguje tudi luna zemljo, in sicer ne povsod in vselej z enako močjo, temveč vleče bližneje kraje močneje na-se kot oddaljene. Ako si mislimo celo zemljo obdano od vode, navleče luna po tem takem najbližnjiše kaplje vodé najmočneje, in te se vzdignejo zavoljo njih velike premakljivosti, in tako se od bolj oddaljenih nakopiči voda, da postane pritok. — Na ti ravno nasprotni strani zemlje pa se posamezne vo-

dene kaplje, ker so v največi daljavi od lune gledé unih, in od nje skora neodvisne, nadvigujejo ravno tako k pritoku.

Tiste deli vode, ki ležite sred teh nasproti ležečih pritokov, imamo takrat odtok. — Vendar imamo, kakor znano, memo morja tudi precej suhe zemlje, torej se snidejo k temu zakonu tudi nje premembe, čeravno niso dosti zdatne. Ker se suče zemlja v 24 urah od zahoda proti vzhodu, suče se luna videzno od vzhoda proti zahodu, — v tistem času bi morala odtok in pritok za tisti kraj nastati dan za dnevom ob eni in isti uri; ker je pa lunini tek kot pri zemlji od zahoda proti vzhodu, zastane luna vsakih 24 ur za 50 minut. Ta zastanek, zraven teža vode, in suho, ki obdaja morje, ovirajo, da ne nastaneta odtok in pritok vsaki dan v tistem času, kot poprejšni dan. Pritok je najviši, kader je luna v „mlaji“ ali kedar je v „šipu“, ker takrat ima še solnce zraven svoj upljiv. In taki pritok se zove „visoki pritok“ (Springfluth). Najnižji pa je pritok, kader je luna v prvem ali zadnjem kraju, ker je upljiv solnca in lune takrat ravno nasproten, in moč čistoma zgubi. Ta pritok imenujemo „nizki pritok“ (Nippfluth).

(Konec prihodnjič.)

Podučne stvari.

Pogovori pod lipo.

Soseskine kase na kmetih.

(Dalje.)

Janez. To bi bilo pač lepo, ako bi se po tako lahki poti napravila soseskina kasa. Ne bil bi verjel, da more srenja s tako malo delom toliko premoženja nabrati in ga tako dobro obrniti. Soseskine denarnice bi bile res naše prve dobrotnice. Saj moram tudi Grabezu po 12 dni na leto namesti obresti (činža) tlako delati, čeravno mi je samo 4 gold. posodil, ali pa mu 4 gold. 16 kr. obresti plačati; srenjska denarnica bi pa samo 24 kr. terjala. Al kdo bi pa v srenjsko denarnico delavne dni plačal?

Šolmašter. Srenja jih dá v štant grajščini, ktera na polji in v gojzdu delavcov potrebuje, ali pa tistim, ki cesto delajo. Za delo dobiti denarja, je povsod mogoče. Pa tudi tako bi se dala ta reč narediti, da bi vi, namesti da bi delali, to, kar bi si z delom zaslužili, od vsakega posestva v srenjsko denarnico plačali?

Jaka. To stori, 12 dni po 30 kr. rajtano, na leto 3 gold. 60 kr. Ne! raje delamo; zakaj 12 dni v letu vsaki zmed nas lahko pogreša; gotovega denarja pa ne moremo tako lahko dati; tega sami potrebujemo, in če bi ga ne potrebovali, bi ga raje sami obdržali, kakor da bi ga v srenjsko denarnico nesli. Dela smo navaženi, saj smo dovelj časa drugim tlačanili; zakaj bi zdaj tudi za se tega ne storili?

Šolmašter. Prav imate, pa vendar bi morebiti kak premožen kmet raje plačal, kot delal.

Janez. Tak naj stori, kakor mu je drago; pa saj veliko taci ne bo. — Stojte! neka druga misel mi je švignila po glavi. Zakaj nek bi moral vsakdo, naj je bogat ali reven, brez razločka 12 dni delati? saj tudi gruntarji, polgruntarji in masličarji niso nekđaj vsi enako tlačanili.

Šolmašter. Jaz pa vendar mislim, da bi moral vsakteri enako veliko delati; zakaj tudi pravica, denarja iz srenjske denarnice dobivati, je za vse enaka, in revež pride še večkrat v zadrego kot bogatinec; bo tudi večkrat iz srenjske denarnice denar dobival.

Miha. To tudi jaz prevedim; gosp. šolmašter ima prav; al bojim se, da ne bi njegov svèt nam zopet

tlake napravil, posebno, če bi mi svojih 12 delavnih dni grajščini v štant dali. In tako bi se lahko zgodilo, da bi nam danes plačali, jutri nas pa zastonj delati silili.

Solmašter. Počasi Miha! Vi ste, ni tega dolgo, Kebru kravo prodali; kaj menite, mu jo li smete zdaj nazaj vzeti?

Janez. Nikdar nikoli! Kar je prodano, je prodano!

Solmašter. Lejte! ravno tako je prodala grajščina tlako, ki ste ji jo delali. Dežela ji jo plačuje in vi sami zato plačujete. Zato bi bila velika krivica, ako bi grajščina hotla tlako po sili in proti vaši volji zopet vpeljati.

Miha. Res je to; vendar menim, da bi nas nič za to ne vprašali; saj se je že krivica večkrat na svetu zgodila.

Solmašter. Res je, da se krivica lahko zgodi, — pa vendar kakih tisoč (tavžent) ljudi proti več milijonov ljudi je tako lahko ne stori, in če bi tlako kje in kedaj vpeljati hotli, bi to po celem cesarstvu in povsod storili, in nič bi ne pomagalo, če tudi zdaj za svojo grajščino ne delate ali pa za denar. Kakor dolgo zastopniki Vaši, ki ste jih sami izvolili, v deželni in v državnem zboru sedé, kakor dolgo sploh ustava velja, tako dolgo se tudi tlaka več vpeljati ne dá.

Janez. Tolikokrat slišimo od ustave ali konstitucije govoriti, in imamo res deželni in državni zbor, v kterega svoje zastopnike pošiljamo; povejte nam vendar gospod šolmašter, kaj je prav za prav ustava, kaj nam hasne, čmu potrebujemo deželni in vrh tega še državni zbor?

Solmašter. Prav rad vam bom to drugikrat razjasnil, kolikor sam od tega razumem. Za danes pa ostanimo pri svoji srenjski denarnici! Čez to imamo še veliko govoriti. Povejte mi vendar: od koga kupujete vse tiste reči, ki jih potrebujete: poljedelsko orodje, sukno, sol in več družega, česar Vam je treba?

Jaka. Od kramarjev in kramaric, od mnogih pohišnih barantačev, posebno pa, kadar nam denarca pomanjkuje, od Janeza Grabeža, ker on nam upa. Al naj bo že, od kogar hoče, vendar kako se to ujema s srenjsko denarnico?

Solmašter. Zato, ker vém, da vas večkrat s tem še bolj, kot s posojilom derejo; ne samo s ceno, ampak tudi z mero in vago, in s slabo robo.

Jakob. To že zná biti, posebno če prave cene ne poznamo in večkrat na kredo jemljemo. — Al kako bi nam tu srenjska denarnica pomagala?

Solmašter. Prav lahko! Vsak kmet naj pové, ktere in koliko robe da on potrebuje. To bi se potem kar naravnost pri fabrikantih ali kupcih, ki na debelo tržijo, kupilo in iz srenjske denarnice precej plačalo. Tako bi vso robo veliko ceneje dobili, zakaj tudi kramar jo kupi pri fabrikantu ali takemu velikemu kupcu, hoče pa s prodajo se vé da si kaj pridobiti. Vés ta dobiček bi potem v vaših aržetih ostal, kar leto in dan gotovo več znese, kakor unih 12 delavnih dní.

Juri. To je gotovo, da se na debelo zmiraj po nižji ceni in bolje blago kupi, kot na drobno. Znabiti, da bi se zato več sosesk združiti utegnilo, kar bi bilo še bolje.

Solmašter. Veliko reči bi si vi potem lože kupili, ker so koristne, lepe in dobre. Ali kje hočete denar vzeti, da bi jih plačali?

Janez. Mi bi več delali, kot do zdaj, za delo se pa povsod denar dobí. Bolj pridni bi bili in menj po krčmah posedali.

Solmašter. To je lepo slišati! Al zakaj že danes ne storite, kar je dobro, in odlašate na jutri?

Janez. Jaz sem že večkrat začel šparati, da bi si uro kupil; pa zmiraj je kakošen drug strošek požrl

prihranjeni denar, in tako sem že večkrat rekel: Janez, saj ure tako močno ne potrebuješ, pojdi raje v krčmo, pa si privoši poliček vina, kakor drugi.

Juri. Gotovo bi več delali, ako bi vidili, da delo dosti znese. Dobro vém, kaj da se od nas govori; pravijo, da smo leni, da pijančevamo; pa koliko je pač ljudi na svetu, da radi delajo? Tudi vidimo, da gospôda nič ne dela; če ima, česar potrebuje, potem je tudi ona židane volje. In tako tudi mi ravnamo! Mi malo potrebujemo, zato pa tudi malo delamo in gremo v krčmo, da čas preteče in da smo dobre volje. Če bomo več potrebovali, kot zdaj, bomo pa tudi pridniši.

Solmašter. Dobro se znate zagovarjati. Al povejte mi vendar, zakaj bi ne delali, da bi si za čas zadrege in nesreče kakošen grošiček prihranili? Bi ne bilo to bolj, kot da morate pri Grabežu pomoči iskati.

Juri. Gospod! preveč terjate od nas. Mlad, močen, zdrav človek malokdaj misli na bolezen in smrt. Krčma nam je zmirej bližje kot nesreča, ktera nas zadeti more ali pa tudi ne. Pa tudi v slabi letini ali če pogori, več denarja potrebujemo, kakor si ga moremo zdaj na stran položiti. Tu družega ne pomaga kot Grabež ali pa srenjska denarnica, ktero nam priporočate. Al, povejte mi gospod šolmašter, bi li tudi toliko priklonov, potov in ceremonij treba bilo, ako bi hotel kdo iz srenjske denarnice kaj dobiti, kakor jih je zdaj treba, če hoče nas kdo kaj iz sirotne denarnice ali iz hranilnice mestne (šparkase) si izposoditi? Ali bi se ne zgodilo lahko, da srenjska denarnica ravno takrat nič denarja nima, kadar bi ga mi potrebovali?

Solmašter. Zopet me kliče delo; zato se vidimo zopet drugo nedeljo, da vam odgovorim na to vprašanje. (Dalje prihodnjič.)

Ozir po domači.

Cerknica in njena okolica.

Popisal Andrej Likar.

(Dalje.)

Javornikovi odcejavci in pritoki v jezero so pa od velikega Obrha doli:

1. Tresenec, ki trese vodo iz zemlje, 2. Slatavec, 3. Otoški Obrh, 4. Mrzljek, 5. Vranja jama. Memo teh je od velikega Obrha do Zadnjega kraja po nekterih mestih luknja pri luknji, iz kterih ob deževji voda iz tal vrè. V Zadnjem kraji so 6. Bobnarce, ker, kadar te mečejo vodo iz sebe, jako doní, gromí in bobní pod zemljo. Zadnji kraj se pa imenuje tisti del jezera, ki je tam za polotokom Drvošekom in pridemo va-nj od Otoka doli na levo skozi Vrata. Tukaj so tudi take jame, ktere vodo iz sebe mečejo in jo požirajo. Pod Črnim gojzdom Jezerski vasi nasproti so 7. Vrsiči, ki se jim Studenšček pravi, in 8. Sekadeljec, ki ima skoraj za moža visoko ustje. Potem je zmiraj živ studenec na Ušivi loki in studenec Narti, ki pa daja prav malo vode. To tedaj so pritoki, ki napolnujejo jezero.

Kteri so pa odtoki ali požeravniki jezerski? V Zadnjem kraji so:

1. Dve Češljenici, velika in mala,
2. Kotel. Od velikega Obrha po Sterženu doli je pa
3. Beček, ki je pa preveč v mečavi zasut od leta 1854,
4. Velika Ponikva, ki požira vode za mlinsk kamen,
5. Mala Ponikva, ta bruha vodo tudi iz sebe,
6. Sitarca, pri tej se deli jezerska struga, ena gré na